

Název a adresa školy:	Střední škola průmyslová a umělecká, Opava, příspěvková organizace, Praskova 399/8, Opava, 746 01
IČO:	47813121
Projekt:	OP VK 1.5
Název operačního programu:	OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost
Typ šablony klíčové aktivity:	III/2 Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT (20 vzdělávacích materiálů)
Název sady vzdělávacích materiálů:	Technologie grafiky III
Popis sady vzdělávacích materiálů:	Technologie grafiky III, 3. ročník
Sada číslo:	B-04
Pořadové číslo vzdělávacího materiálu:	08
Označení vzdělávacího materiálu: (pro záznam v třídní knize)	VY_32_INOVACE_B-04-08
Název vzdělávacího materiálu:	Uměleckořemeslné techniky
Zhotoveno ve školním roce:	2011/2012
Jméno zhotovitele:	Mgr. Lenka Kašpárková

Uměleckořemeslné techniky

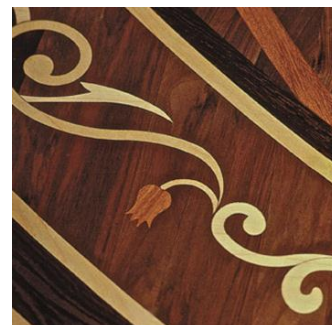
Plán učiva

- Uměleckořemeslné techniky.
- Popis jednotlivých technik.
- Zlacení.
- Zlacení plátkovým zlatem.
- Bronzování.
- Otázky pro zopakování učiva.

Uměleckořemeslné techniky

Intarzie

Nejrozšířenější technika zdobení nábytku, podlah apod. Byla oblíbená zejména v období baroka, rokoka a 19. století. Materiál, kterým se dřevo zdobí, se nalepuje v tenkých plochách na povrch nábytku. Rozlišujeme intarzii s výhradním použitím dřeva (využití různobarevných dřevěných dýh o síle 0,5 – 2 mm) a intarzii kombinovanou s jinými materiály (perletí, slonovinou, želvovinou, kůží,

Obrázek 1: Intarzie různobarevnými druhy dřeva

drahými kameny apod.). Zvláštním druhem je tzv. „parketová intarzie“.

Marketerie

Jde o francouzský termín označující intarzii. Při marketerii je kladen důraz na jemnost provedení a francouzský původ.

Inkrustace

Jde o techniku vykládání povrchu předmětů hmotou jiné barvy (dřevo, drahé kameny, želvovina, rohovina, perleť, slonovina ...). Tyto materiály se ve hmotě (ve větší síle, vrstvě) vkládají do tzv. lůžek vyhloubených v povrchu předmětů.

Zvláštním druhem inkrustace je tzv. **chebská práce**, kdy jsou inkrustované motivy z různobarevných druhů dřeva ještě zdobeny reliéfní dřevořezbou.

Obrázek 2: Inkrustace drahými kameny

Patinování

Pomocí různých způsobů povrchové úpravy předmětů docílujeme dojmu, že nový předmět vypadá jako by byl starý. Říkáme, že má „patinu“ (působí letitým dojmem). Technik patinování je více, vzhledem k tomu, že na každý materiál se používá odlišný způsob patinování.

Gesso

Slovo „gesso“ je z italštiny a znamená „sádra“. Technika gessa spočívá v plastickém zdobení nábytku sádrovou hmotou, která se skládá z rozemleté sádry a mramorové moučky s klišovou vodou, želatinou nebo škrobem. Hmota se po nanesení na zdrsňený povrch a vymodeluje do požadovaného tvaru. Po zaschnutí se povrch zlatí plátkovým zlatem.

Obrázek 3: Zlacené gesso

Gravírování

Ozdobná technika povrchové úpravy intarzovaných, inkrustovaných nebo dýhovaných ploch nábytku a předmětů. Ornamentální motivy se vyryjí dřevoryteckými rydlý do plochy a vyplní kontrastním materiálem (pryskyřicí, sádrovou hmotou apod.).

Fládrování

Imitace žilkování a kresby dřeva pomocí štětce a barvy. Technika se používala při vnější úpravě nábytku z méně hodnotného dřeva a také na povrchovou úpravu obložení stěn, dveří apod.

Obrázek 4: Fládrování

Moření

Barevná změna povrchu dřeva na tmavší odstín. Účelem je zvýraznit texturu dřeva a zakrýt drobné nedostatky. Mořením se také napodobují dražší a exotická dřeva (mahagon, eben). Používají se např. voskovo – čpavková, zemitá či dvousložková mořidla.

Niello

Zdobení kovových předmětů vyplňováním rytých kreseb převážně tmavým emailem nebo pryskyřicí. Ty po zaschnutí a přebroušení tvoří v kovu tmavé ornamentální linky či vzory. (z niella se vyvinula technika mědirytiny).

Obrázek 5: Niello

Zdobení dřeva kovem

- Vylévání vyrytých drážek cínem či olovem.
- Vbíjení stříbrných, mosazných, zlatých či měděných drátků do vyrytých drážek (technika se nazývá tauzie).
- Vbíjení plíšků.
- Vtloukání hřebů s ozdobnými hlavičkami.

- Vtloukání hřebů bez ozdobných hlaviček (hřebíčky tvoří v ploše dřeva tečkované linie).
- Nalepování kovových plošek, které se sestavovaly do ornamentů nebo byly zdobeny rytím či niellem.

Štukolustro

Štukolustro (umělý mramor) je dekorativní pestrobarevná sádrová omítka barvená ve hmotě, která imituje svým vzhledem mramor. Umělý mramor nemá, na rozdíl od přírodního, spáry, protože tvoří souvislou plochu a na dotek není studený. V minulosti se používal k výzdobě interiérů kostelů a reprezentačních prostor (zejména v období baroka).

Obrázek 6: Umělý mramor - štukolustro

Mozaika

Mozaika (opus musivum) je plošná výzdoba, vytvořená vsazováním drobných skleněných či kamenných kostek, hranolků nebo kolíčků, do měkké omítky nebo tmelu. Používají se i jiné materiály, například keramika nebo různé přírodniny (oblázky, škeble apod.).

Laky

Zdobení dřeva (nábytku apod.) různobarevnými laky. Laky se malovalo v několika různobarevných vrstvách (až 24 vrstev). Laky měly většinou různé odstíny žluté, okrové, hnědavé či zelené barvy. Každá vrstva musela před nanesením další vrstvy dobře zaschnout.

Technika pochází z orientu. V 17. století se stala velmi módní a oblíbenou i v Evropě. Nejprve se předměty do Evropy dovážely, později se začaly napodobovat.

Obrázek 7: Umění laku

Smalty (emaily)

Smalt rozeznáváme průmyslový (vany, hrnce apod.), šperkařský (spony, brože, náušnice apod.) a umělecký (smaltové obrazy). V obou případech je to na kovu nanesená a vypálená smaltová vrstva na bázi kysličníku olova.

Jako podložka se používá nízkouhlíkatá ocel (pokud by obsahovala hodně uhlíku, vytvářely by se puchýře a vločky). Dále je možné použít i měď nebo její slitiny, a také hliník, ale jen pro nízkotavitelné smalty, z důvodu nižší teploty tání hliníku. Vypálením smaltu vznikne souvislá pevná nepropustná vrstva, která je odolná vůči vlhkosti, chemikáliím i povětrnostním vlivům.

Postup:

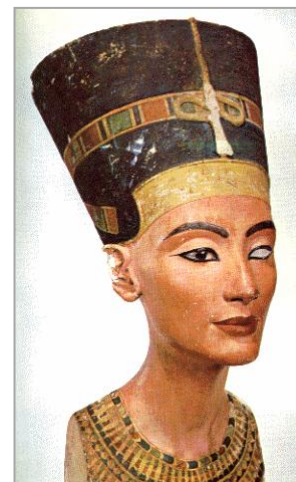
1. Příprava podložky.
2. Louhování (kovová podložka se namáčí v kyselině chlorovodíkové, aby se povrch zdrsnil a smalt na ní lépe ulpěl).
3. Neutralizace kyseliny namočením do sody.
4. Antikorozní nátěr.
5. Nános základního smaltového povlaku (většinou v bílé barvě).
6. Vypálení (přibližně na 860°C).
7. Nános dalších vrstev smaltu a jejich vypálení (výrobek se vypaluje tolikrát, kolik máme barevných nánosů smaltu).

Obrázky 8 a 9: Šperky zdobené smaltem

Polychromie

Barevné kolorování soch. Polychromovaly se jak sochy dřevěné, tak i kamenné nebo z jiných materiálů. Polychromované sochy se vyskytovaly již ve starověku (Egypt, Řecko, Řím ...). Polychromie byla velmi oblíbená v období renesance, v baroku pak byla doplněna zlacením.

Obrázek 10: Polychromie

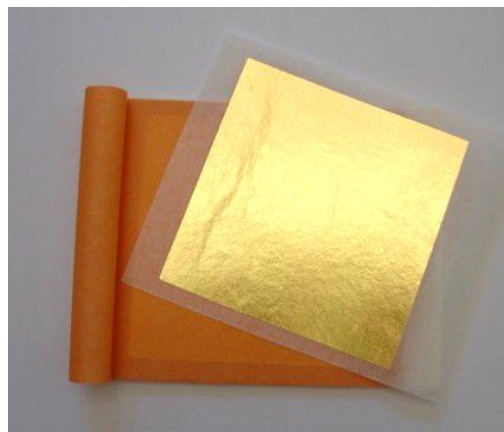
Zlacení

Malíři dekorací, podobně jako například restaurátoři či jiní výtvarníci, často používají techniku zlacení. Nejčastěji se setkáváme s těmito druhy zlacení:

Zlacení plátkovým zlatem

1. Na poliment

Poliment je směs speciální hlinky s tukem, voskem a mýdlem. Je to pružné pojivo, kterým se natře pozlacovaný předmět a do něj se klade plátkové zlato. Poliment je ve vodě rozpustný, proto se používá jen v interiéru. Používá se spíše na hodnotná umělecká díla, a to jak na dřevo, štukové ozdoby stěn, tak na kámen. Nanáší se ve 4 vrstvách. Po zaschnutí se leští suchým hadříkem. Před zlacením se zvlhčí alkoholem a ihned se klade tepané plátkové zlato. Nanáší a přitlačuje se opatrně vlasovým štětcem. Přebytečné zlato se očistí štětcem a ploška se vyleští.

Obrázek 11: Plátkové zlato

2. Na mixtion

Mixtion je pozlacačská Iněná fermež. Používá se na různých podkladech (zdivu, plátně, papíru, kovu, kameni apod.). Zlato se nanáší na zaschlý, ale ještě lepkavý mixtion štětcem a mírně se přitlačuje jiným měkkým vlasovým štětcem. I tento druh zlacení se používá na hodnotné předměty. Zlacení na mixtion je jednodušší a časově méně náročné než zlacení na poliment. Při této technice zlacení však není možné s položeným zlatem dále pracovat, např. leštit apod. Zlato položené na mixtion má souvislý a matný charakter.

3. Mordantové zlacení

Mordant je směs benátského terpentýnu, vosku, oleje a loje. Směs musí být při práci stále horká, jinak rychle tuhne. Tento druh zlacení je rychlý a pracovně nenáročný. Je vhodné ke zlacení drobných detailů (např. ornamentů). Nanáší se krátkým štětínovým štětcem. Používá se často na zlacení

v malířství. Po zaschnutí je stále pružný, takže snese i opatrné svinutí plátna. Může se použít jak na vodou ředitelné barvy, tak na barvy olejové.

4. Na vodová pojiva

Vodovým pojivem může být želatinový kliš, vaječný žloutek i bílek, latex apod. Na místa určená ke zlacení se nanese pojivo ve 2 vrstvách a ihned se klade plátkové zlato. Za několik hodin se místa očistí od přebytečného zlata.

Bronzování

1. Zaprašování do pojiva

Podklad ke zlacení se natře mixtionem nebo kopálovým lakem. Po lehkém zaschnutí se do nátěru zapráší bronzový prášek z vaty nebo vlasového štětce. Plocha se fixuje roztokem bílého šelaku v lihu.

Obrázek 12: Bronzový prášek

2. Nátěr bronzovým práškem v pojivu

Je nejlevnějším způsobem zlacení. V dekoračním malířství se často používá k nátěrům velkých ploch nebo při ornamentální výzdobě. Pojivem bronzového prášku jsou alkoholové laky a nitrolaky, Mohou se také použít pojiva vodová (bronzový kliš, škrobový maz, dextrin, latex apod.).

Obrázek 13: Bronzování

Otázky a úkoly k zopakování učiva

1. Jaký je rozdíl mezi intarzií, inkrustací a marketerií?
2. Co je to fládrování?
3. Jaké existují způsoby zdobení dřeva kovem?
4. Jaký je princip techniky niello?

5. Jaké znáš druhy zlacení?
6. Které druhy zlacení se používají na hodnotné předměty?
7. Který způsob zlacení se používá ke zlacení levných předmětů (např. rekvizit, kulis apod.)?

Seznam použité literatury

- LOSOS, L.: *Techniky malby*. Praha: Avicenum, 1994. ISBN 80-85277-03-4.
- RAMBOUSEK, J.: *Slovník a receptář malíře – grafika*. Praha: SNKLHU, 1953.
- SLÁNSKÝ, B.: *Technika v malířské tvorbě*, Praha: SNTL, 1973.
- SMITH, R.: *Encyklopedie výtvarných technik a materiálů*. Praha: Slovart, 2000. ISBN 80-7209-758-X.
- ŠTOLOVSKÝ, A.: *Technika barev*. Praha: SNTL, 1990. ISBN 8003003059.
- ŠTURC, K., NEVAŘIL, M.: *Techniky malířské a kašérské práce*. Praha, 1985.

Obrázky:

- **Obr. 1:** <http://www.weldon.co.uk/piece/image/131/Marquetry-detail.jpg>.
- **Obr. 2:** http://www.kr-stredocesky.cz/NR/rdonlyres/6973BF2F-9269-49B6-A137-62A5985A5CEE/0/Karlstejn_kopie_inkrustace_z_kaple_svKrize_preview.jpg.
- **Obr. 3:** <http://image.tn.nova.cz/media/images/loskutak/001116.jpg>.
- **Obr. 10:** http://www.womenintheancientworld.com/nefertiti---windows_bitmap.gif.
- **Obr. 4:** <http://www.trocadero.com/machaveli/items/994991/picture2.jpg>.
- **Obr. 5:** http://www.vscht.cz/met/stranky/vyuka/labcv/labor/res_umely_mramor/grafika/04.jpg.
- **Obr. 7:** http://www.vsup.cz/attachments/2515_Japan01_m.jpg.
- **Obr. 8 a 9:** http://www.fler.cz/flermag/45690/n/11106/full_1f2tp1kvqb.jpg.
- **Obr. 11:** http://www.eshop-rychle.cz/fotky16647/fotos/_vyr_1700zlato_STURM_pl.jpg.
- **Obr. 12:** http://woodblock.com/encyclopedia/entries/012_13/images/spread.jpg.
- **Obr. 13:** <http://webimage.equatekinteractive.com/GetImage.aspx?ID=443bb7c0-5d15-49d1-8e6d-14c10652096c&MaintainAspectRatio=True&width=400>.